

21. Собрание законов и распоряжений Рабоче-крестьянского Правительства Союза ССР. – 1925. – №25. – Ст. 166-167.
22. Беланюк М. В. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. В. Беланюк. – К., 2016. – 20 с.
23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A1%D0%A1%D0%A1%D0%A0_%D0%BE%D1%82_1.12.1988_%E2%84%96_9853-XI
24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zaki.ru/pagesnew.php?id=1736>
25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2501-12>
26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>

Вронская Т. В., Пилипчук В. Г. Трансформация особых правовых режимов на украинских землях в XIX – XX веке.

В статье на основе всестороннего анализа широкого спектра источников и научной литературы освещены актуальные проблемы формирования и развития правовых основ особых правовых режимов – исключительного (в форме “усиленной” или “чрезвычайной” охраны), чрезвычайного и военного положения на украинских землях. Проанализированы особенности, основания и порядок объявления указанных правовых режимов, компетенция органов власти и военного командования, а также характер ограничительных мероприятий в условиях различных общественно-политических формаций времен российской империи, национально-освободительного движения 1917–1920 годов, а также после провозглашения независимости Украины.

Ключевые слова: историко-правовые аспекты, особые правовые режимы, чрезвычайное положение, военное положение.

Vronska T., Pylypchuk V. Transformation of the special legal structures on Ukrainian lands in 19-20 century.

The article highlights actual problems of formation and development of legal principles for introducing specific legal regimes – exclusive (in the form of “enhanced” or “extraordinary” protection), emergency and martial law on the Ukrainian territory based on a comprehensive analysis of a wide range of sources and scientific literature. Author analyzes features, grounds and procedure for announcement of these legal regimes, the competence of the authorities and military commanders and the nature of restrictive measures under different socio-political formations during the period of Russian Empire, the national liberation movement in 1917–1920, Soviet period, and upon the proclamation of Ukraine’s independence.

Keywords: historical and legal aspects, special legal regimes, state of emergency, martial law.

УДК 342.2 “19”

Деркачова Н. О.
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ
В ПРАЦЯХ М. Ф. ВЛАДИМИРСЬКОГО-БУДАНОВА

У статті розкрито і проаналізовано погляди видатного вченого, історика права М. Ф. Владимирського-Буданова, на становлення і розвиток держави і права на території України за часів Давньої Русі.

Ключові слова: Владимирський-Буданов М. Ф., держава, Давня Русь, історія права, слов'янське право, литовсько-руське право, територія, нація.

Одним із важливих напрямків сучасних досліджень в Україні є вивчення діяльності та спадщини видатних вчених. Без цього неможливі з'ясування, аналіз, висвітлення основних тенденцій і проблем в науці на різних етапах її розвитку та їхнє вирішення, встановлення тягlosti й спадковості наукових традицій, створення всебічної картини розвитку історичних знань.

Звертання дослідників до наукового доробку вчених другої половини ХІХ – початку ХХ ст. обумовлене значним інтересом, який він має для з'ясування окремих важливих питань минулого. Внеском у розвиток української історії права стала поява перших досліджень у галузі історії українського права таких всесвітньо відомих вчених-правників, як О. Ф. Кістяківський, К. О. Неволін, Г. М. Данилович, М. Д. Іванішев. До таких вчених відноситься і Михайло Флегонтович Владимирський-Буданов, який широко використовував історико-порівняльний метод, зосереджуючи свою увагу як на слов'янському так і зарубіжних країн законодавству. Характерним для його досліджень було те, що він у своїх розробках приділяв увагу ще не з'ясованим питанням в юридичній науці. При цьому Михайло Флегонтович передусім звертався до виявлення методологічних принципів дослідження і вивчення права.

До вагомих досліджень цього напрямку віднесено наукові праці О. І. Левицького, М. П. Дашкевича, О. Ф. Скакун, Т. І. Боднарук, С. І. Михальченка, І. О. Ворончук, О. І. Баранович, В. Д. Отаманський, Ю. М. Шемета, О. М. Ковальчук, О. В. Єгорова, С. Г. Борисенко, Н. С. Прозорова та інші. Зацікавлення науковим доробком М. Ф. Владимирського-Буданова виникло фактично разом із його першими працями і в подальшому ті чи інші аспекти ставали предметом обговорення багатьох дослідників. При цьому розвідки сучасників здебільшого торкалися наукових поглядів та робіт вченого, а от біографічні нариси з'явилися вже після його смерті.

Метою статі є дослідження процесу становлення М. Ф. Владимирського-Буданова як ученого, його життєвий шлях, наукова діяльність, спадщина та викладацька праця.

Владимирський-Буданов Михайло Флегонтович – видатний історик права Давньої Русі та юрист, доктор російської історії, ординарний професора кафедри історії руського права юридичного факультету Університету Святого Володимира, археограф, статський радник. Його самостійна наукова творчість розпочалася у 60-ті роки ХІХ сторіччя, коли в Україні активно почав розповсюджуватися позитивізм. Ця філософська система справила безумовний вплив на погляди вченого. Визначальну роль на обрання життєвого шляху та формування світогляду Михайла Флегонтовича справило його походження та навчання у закладах духовної освіти різних рівнів. А особливо Київська Духовна Академія, де він пережив кризу, яка вплинула на його подальшу долю. Його було виключено з Академії за участь в русі за реорганізацію навчального процесу, тому надалі жодної участі в адміністративному та політичному житті М. Ф. Владимирський-Буданов не брав, зосередившись повністю на науці [1, с. 22].

Але стоячі в стороні від метушні політичної діяльності, він, звичайно, не міг не аналізувати, оцінюючи політичні процеси, які відбувалися в ті часи. Вчений залишався прибічником поступових ліберальних реформ, він був впевнений, що намагання змінити все і відразу ні до чого гарного не приведе. Він розвинув елементи соціологічного підходу, які були власне там, де вони виявлялися найповніше, а саме: взаємозв'язки права з наукою, релігією, економікою держави, політикою і загальним

розвитком освіти. У своїх дослідженнях вчений визначав загальні закономірності розвитку права і характерні його особливості для кожного народу з урахуванням соціально-економічних умов.

Важливою характерною рисою методології Владимирського-Буданова була його прихильність позитивістської теорії еволюції, заснованої, в свою чергу, на органічній теорії суспільства [2, с. 16]. Вчений зосередився на вивченні соціальних інституцій народів, що зрештою привело його до досліджень історії права. Він шукав першооснову права, причини, що зумовлюють хід його розвитку в широкому комплексі соціальних явищ, при цьому вчений вказував на необхідність вивчати право кожного народу.

Владимирський-Буданов зробив беззаперечний внесок у розвиток історико-правової науки. Його творчий доробок складає близько шістдесят друкованих праць, майже чверть з яких становлять рецензії та критичні відгуки. Наукова спадщина професора М. Ф. Владимирського-Буданова не дуже велика, але ті роботи, які вийшли з під пера вченого, здобули йому славу авторитету в області історії права [3, с. 123].

Так, в 1870 році вчений почав читати загальний курс з історії права по історії права в Ярославському Демидовському юридичному ліцеї. В Ярославлі почав видання “Хрестоматії з руського права”, керуючись думками зробити доступними для студентів необхідні джерела. Даний збірник стародавніх пам’яток права, з самого першого видання був переважно призначений для навчальної цілі, а саме як посібник для самостійної (практичної) діяльності студентів з історії права (він витримала шість видань) [4, с. 18].

“Хрестоматія з руського права” стала по суті настільним підручником всіх студентів, які вивчали курс історії права, а джерелознавча проблематика – невідомою частиною дидактики цього курсу. Потрібно відмітити, що ставлення до курсу з історії права в дореволюційних університетах було вельми серйозне. Дисципліна викладалася на протязі двох років, включаючи детальне вивчення правових пам’яток, джерел та розглядалося в якості потужного культурно-правового фундаменту професійної правосвідомості майбутнього юриста.

“Огляд історії руського права”, справедливо вважається найкращим університетським курсом з цього предмета (витримало вісім перевидань) [5, с. 64]. Цей посібник повинен був допомагати при вивченні науки, але фактично він далеко перейшов за рамки учбового видання, так як надав повне і в той же час в багатьох частинах повністю самостійне висвітлення процесу розвитку права. Не звертаючи уваги на учбовий характер видання, в ньому були висвітлені повністю нові для того часу великі історико-правові проблеми: про походження звичайного права, західно-руського права, тобто право України періоду Великого князівства Литовського і Речі Посполитої, про політичну роль княжої дружини, розвиток віче.

Учбовий характер підручників визначає основні концепції розроблені Михайлом Флегонтовичем. В цих джерелах багато рубрик і підрозділів присвячених таким явищам як питання виникнення права, створення держав, верховенство влади, основи єдинодержавності, вплив монгольського державного права на право слов’янське, питання історії кримінального, цивільного, сімейного права.

Концепція М. Ф. Владимирського-Буданова дозволяє відтворити державні утворення певного періоду розвитку української державності. Ця концепція – і на

сьогоднішній день не лише джерело знань про ті чи інші державно-правові факти і проблеми на українських землях, але і одна з небагатьох вірогідних версій цілісного історико-правового розвитку зазначених територій [11, с. 22].

Історія права, на думку вченого, це історія життя народу. Хоча, Михайло Флегонтович не повністю ідентифікував історію права і громадянську історію, але зазначав, що історії загальній надається можливість процесу боротьби між історичними силами. Коли ж одна з сил перемаже іншу, то ця сила, визнається законною і стає предметом історії права [6, с. 342].

Владимирський-Буданов видав багато джерел по історії права та історії Західної та південно-Західної Русі, розробив багато досліджень у сфері історії та історії права литовсько-руської держави. Залишаються актуальними і його характеристики різних типів землеволодіння в українських землях, дослідження історії міст, історії права інших слов'янських народів: чехів, поляків, хорватів, сербів. Важливими є праці, присвячені історії освіти та освітніх установ.

Взагалі всі його наукові праці можна розділити на три групи:

- 1) праці по історії литовсько-руського та слов'янського права;
- 2) робота по історії права народної освіти;
- 3) роботи з історії руського права.

В своєму вченні щодо методів права М. Ф. Владимирський-Буданов підтримує традицію класичного ідеалізму і теорію спиритуалістичної еволюції характерних для слов'янофілів. Для уникнення крайнощів історичної школи вчений застосовує історично-порівняльний метод, при цьому вказуючи, що при вивченні національного права головна ціль історико-порівняльного дослідження полягає у висновках не лише схожого, але і відмінностей, які і складають національну особливість [6, с. 237]. Віднесення відмінностей виключно на рахунок національних особливостей без згадувань про відмінності в умовах внутрішньої середі явно свідчать про те, що історично-порівняльний метод сприйнятий поза зв'язком його з загальним вченням позитивної методології.

Взагалі Владимирський-Буданов вважається фундатором нової школи історико-юридичної науки. Вчений проголосив тези про існування загальної національної свідомості, що на думку Михайла Флегонтовича і є проявом національної єдності. Національна єдність, за Владимирським-Будановим містила "початки майбутньої державної єдності" [1, с. 14].

Вчений зазначав, що поняття історії права виходить з трьох окремих ознак, які входять в нього, а саме: право, як сукупність обов'язкових норм, які визначають відношення державні та приватні; історія, як прогресивний рух явищ від форм простих до більш складних і досконаліх; нація, як частина людського роду.

На думку вченого історія права є наука, яка пов'язана з прогресивним розвитком юридичних норм в житті народу.

Важливою частиною його діяльності була і археографічна-видавнича діяльність, зокрема, під час перебування М. Ф. Владимирського-Буданова на посаді головного редактора Тимчасової комісії. Вчений очолював комісію протягом 34 років. За цей проміжок часу було вдосконалено роботу комісії, розширено тематику досліджень та набуття нею нових рис, виникнення нових форм публікацій. Більше уваги приділялося дослідженням у галузі спеціальних історичних дисциплін, зміцніли наукові зв'язки

установи та її особовий склад [7, с. 18]. Михайло Флегонтович також спробував домогтися утвердження статусу її як цілком самостійної наукової установи із наданням відповідного фінансового забезпечення та проведенням адміністративних реформ. Вчений висловив низку пропозицій щодо покращення організації діяльності архівів та розробив власну методику опису джерел [8, с. 27].

Отже, аналізуючи наукові праці Владимирського-Буданова та його послідовників, можна зробити висновок, що не дивлячись на значний хронологічний проміжок їх створення (1860–1920-і роки), основні методологічні установки залишалися незмінними. Тобто це доводить, що еволюція розвитку поглядів щодо історії права відбувалася всередині філософської системи (позитивізм), всередині метода пошуку (порівняльно-історичного). Лише пізніше в 1920 роки під ідеєю революційних подій відбувся вихід за межі позитивістської методології.

Михайло Флегонтович створив оригінальну концепцію права, яка стала ідейним та науковим джерелом для подальшого вивчення та дослідження українського права [9, с. 5]. Праці вченого, написані понад століття тому, не втратили свого значення і сьогодні можуть використовуватися при розробці багатьох проблем середньовічної та нової історії українських земель.

М. Ф. Владимирському-Буданову належить визначна роль у постановці та вирішенні багатьох важливих питань українського минулого. Роботи видатного вченого сприяли приверненню уваги наукової громадськості до окремих етапів історії України. М. Ф. Владимирський-Буданов розробив велику кількість важливих та малодосліджених питань та здійснив визначний внесок у розвиток історії держави та права.

Використані джерела:

1. *Бондарук Т. І.* Наукова концепція західноруського права у працях учених Київського університету / Т. І. Бондарук // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія Юридичні науки. – Вип. 39. – 2000. – С. 17-23.
2. *Бондарук Т. І.* Основоположники київської історико-юридичної школи М. Ф. Владимирський-Буданов і Ф. І. Леонтович / Т. І. Бондарук. – К., 1993. – 25 с.
3. *Владимирський-Буданов М. Ф.* Хрестоматія по истории руського права / М. Ф. Владимирський-Буданов. – К. : Тип. Оглоблина, 1915. – Вып. 2. – 587 с.
4. *Краковский К.* Предисловие / К. Краковский // Владимирський-Буданов М. Ф. Обзор истории руського права. – Ростов-на-Дону. – 1995. – С. 33.
5. *Владимирський-Буданов М. Ф.* Обзор истории руського права / М. Ф. Владимирський-Буданов. – К. : Тип. Имп. Ун-та Св. Владимира, 1908. – 695 с.
6. *Владимирський-Буданов М. Ф.* Обзор истории руського права / М. Ф. Владимирський-Буданов. – Ростов-на-Дону, Изд-во “Феникс”, 1995. – 640 с.
7. *Владимирський-Буданов М. Ф.* История императорского университета св. Владимира. / М. Ф. Владимирський-Буданов. – К., 1884. – 467 с.
8. *Скакун О. Ф.* М. Ф. Владимирський-Буданов як історик права и України / О. Ф. Скакун // Проблеми правознавства. – К., 1984. – Вип. 27. – С. 25-29.
9. *Краковский К.* Предисловие / К. Краковский // Владимирський-Буданов М. Ф. Обзор истории руського права. – Ростов-на-Дону, 1995. – С. 33.

Деркачова Н. А. Правовые исследования в трудах М. Ф. Владимирського-Буданова.

В статъе раскрыты и проанализированы взгляды выдающегося ученого, историка права М. Ф. Владимирского-Буданова на становление и развитие государства и права на территории Украины во времена Давней Руси.

Ключевые слова: Владимирский-Буданов М. Ф., государство, Давняя Русь, история права, славянское право, литовско-русское право, территория, нация.

Derkachova N. Legal research in the writings of M. F. Vladimirovskogo-Budanova.

The article analyzes and shows the formation and development of the eminent scientist, historian law M. F. Vladimirovskogo-Budanov on the establishment and development of the state and law in the territory of Ukraine in the times of Ancient Russ.

Keywords: M. F. Vladimirovskogo-Budanov, legal history, the state, Ancient Russ, Slavic law, Lithuanian-Rus, the territory, nation.

УДК 342.57

**Guban R.,
Head of Department of Law, PhD, Associate Professor
National Pedagogical Dragomanov University**

**Semendiai A.,
Master Student of Faculty of Foreign Languages,
National Pedagogical Dragomanov University**

INCLUSION OF WEST-UKRAINIAN LANDS INTO THE USSR IN 1939 (HISTORICAL AND LEGAL RESEARCH)

This article describes an including of Western Ukrainian lands to the USSR, and particularities of the control establishing over these territories. Documents which settled an accession of these territories were analyzed. The administrative divisions of these territories are viewed.

Keywords: administrative divisions, the Western Ukrainian lands, the border of the USSR, the Ukrainian SSR.

1939 was the beginning of a new epoch not only for the Ukrainian but also for the whole Europe. Events that led to World War II happened exactly at this time. The Soviet-German non-aggression pact was signed in August 23, 1939, specifying, that Western Ukrainian lands (which extended up to the San river) were included "in case of territorial and political changes" to the "sphere of influence" of the USSR [1, p. 16]. Thus, the Soviet Union together with Germany had to participate in the division of Poland, despite the fact that the treaty, which was signed "for all time" in Riga between the USSR and Poland in March 18, 1921, both sides announced about a rejection of any mutual territorial demands [2, p. 73]. Moreover, the Soviet Union broke the non-aggression pact, signed with Poland in July 25, 1932 [2, p. 73]. "Pravda" newspaper was reported in August 30 that in view of the worsening of the situation in the Eastern Europe and the possibility of all sorts of surprises, Soviet military commanders decided to reinforce the strength of its garrison at the western borders [3, p. 151]. And as soon as September 10, 1939 German Ambassador Count Schulenburg had the official meeting with V. Molotov, who asked that the Germans would attack primarily, and then the Soviet government would declare about its help to the Ukrainian and Belarus who were under the threat of Germany. In September 17, 1939 at 2 AM J. Stalin in the presence of K. Voroshilov and V. Molotov made a statement to V. Schulenburg that the Red Army pass the border with Poland at the dawn.. But an hour later